

М. М. Верніков,

д. філос. н., професор,

Одеський національний університет імені І. І. Мечинкова,
завідувач кафедри культурології

КОТАРБІНЬСЬКИЙ ТАДЕУШ

Котарбінський Тадеуш (Kotarbiński Tadeusz) народився 31 березня 1886 року в Варшаві, помер у Варшаві 2 листопада 1981 р. Всесвітньвідомий польський філософ і логік, безпосередній учень К. Твардовського, член Львівсько-варшавської філософської школи. Виключений з останнього класу гімназії за участь у студентському страйку в 1905 р., після довгих поневірянь, Т. Котарбінський здобуває державний атестат в Естонії, в Пярну, що дало йому можливість у 1907 році вступити в університет у Львові і у 1912 році закінчити його. З червня 1912 року після докторату Т. Котарбінський — у Варшаві, де спочатку працює гімназійним вчителем, з 25 лютого 1919 року — професором Варшавського університету, веде інтенсивну наукову, викладацьку, науково-організаційну і публіцистичну діяльність. Під час німецько-фашистської окупації брав активну участь в діяльності підпільних навчальних закладів, працював науково. Після звільнення країни від окупації — активний працівник на ниві розбудови науки. У 1945-49 рр. — ректор новоствореного Лодзького університету, одночасно — керівник кафедри філософії, а з 1951 р. — кафедри логіки Варшавського університету. З 1952 р. — дійсний член ПАН, з 1957 до 1962 р. — її двократний президент, з 1958 р. — іноземний член АН СРСР. Доктор ряду університетів: у Брюсселі, університетів Лодзького і Ягеллонського (у Кракові), університету у Флоренції. Іноземний член Академій наук Британської, Болгарської, Монгольської, Фінського наукового товариства, почесний член ряду наукових товариств. Відзначений високими урядовими нагородами. 1

Основні напрями своїх наукових досліджень Т. Котарбінський називає неодноразово сам, зокрема, у статті для “Вестника АН СССР”, яка подається нижче. 2 Цими напрямками є: філософія, праксеологія, етика. Своім здобутком в галузі філософії Т. Котарбінський вважає ідею, яку він характеризує як онтологічно-гносеологічно-методологічну. Він назвав її реїзмом, пансоматизмом (як онтологічна теорія, що не визнає реального існування ідеальних предметів, а лише речей і тіл); конкретизмом (як семантична директива, яка з метою запобігання гіпостазування ідеальних предметів, передбачає перевірку того, чи є поняття або речення назвами (іменами) конкретних реальних речей або реченнями про них). Реїзм є номіналістичний різновид матеріалізму. У застосуванні до суспільства “гуманістика без гіпостаз” стверджує виразно гуманістичний погляд (що, до речі, просякає усю цілісність внутрішнього світу філософа), в межах якого

ретельно виробляються способи запобігання спробам заступити конкретну логіку різного роду соціумами, фетишизованими універсаліями, ідеологемами і міфологемами, послідовно обґрунтовується її самоцінність, її внутрішня здатність до вільної активної дії.

З цією загальною гуманістичною концепцією пов'язується прагнення Т. Котарбінського забезпечити людину стрункою, ґрунтовно розробленою теорією діяльності. Це прагнення проходить продовж усього наукового життя філософа і знайшло свій вираз у праксеології — науці про ефективну діяльність, на ґрунті якої утворилася і успішно розвивається спеціальна галузь досліджень, що глибоко пов'язана з сучасним життям суспільства. Виявляючи високу наукову культуру, Т. Котарбінський називає дослідників в цій галузі, які йшли своїми шляхами, зокрема, російського філософа О. Богданова (тектологія) і українського вченого Слуцького.

В галузі етики Т. Котарбінський розробляє теорію незалежної етики, в якій розвиває принципи і настанови, дотримання яких забезпечувало б щастя її у земному житті, свободу, справедливість, мир і толерантність, недоторканість її людської гідності і незалежності, запобігання будь-якого зовнішнього тиску на неї з боку соціуму, держави, будь-якої ідеології або релігії. Незалежна етика покликана забезпечити виховання молоді у дусі гуманізму і поваги до людини, індивідуальності. З Матеріалістична позиція пов'язується у Т. Котарбінського з атеїзмом, але його атеїзм має толерантний характер, несе в собі шанобливість до людей віруючих і до самої віри, до тих позитивних загальнолюдських етичних цінностей, що має в собі релігія. Свій атеїзм він називає “євангелічним”. Така позиція в етиці зустріла розуміння, виявлене в праці К. Войтили (нинішнього глави католицької церкви), який звернув увагу на те, що незалежна етика “народилася з потреб життя” і утворює програму моральності для тих, хто не керується вимогами, що походять від релігії. 4

Котарбінський і його погляди користуються в сучасній Польщі широким визнанням, заклали фундамент для широкого кола досліджень, а його етичне вчення стало важливою складовою програми виховання молоді у дусі гуманізму і поваги до людини.

Пропонуємо Вашій увазі твори професора Тадеуша Котарбінського.

ТРИ ІДЕЇ¹

Шановна редакція “Вісника Академії наук СРСР” люб'язно запросила мене на сторінках журналу дати характеристику напрямків моїх дослідницьких інтересів. Цю принадну пропозицію я одержав у зв'язку з надзвичайно приємним обранням мене закордонним членом Академії. Охоче прийнявши це запрошення, я вважаю своїм приємним обов'язком висловити таким чином свою подяку редакції й разом з тим передати своє вітання читачам “Вісника”.

Які ж основні ідеї моєї скромної, судячи за результатами, дослідницької

¹ Переклад з російської проф. Веретюк О. М.